

1. Plusklas Den Bosch

1.1 Inleiding

In dit hoofdstuk vindt u een beschrijving van de Plusklas Den Bosch.

De beschrijving is gebaseerd op informatie verkregen middels gesprekken (gevoerd met de ambulante begeleider hoogbegaafdheid van Expertisecentrum Passage), een observatie (tijdens een plusklasbijeenkomst), het raadplegen van de website van Plusklas Den Bosch en de website van WSNS 's-Hertogenbosch en een door de ambulante begeleider hoogbegaafdheid van Expertisecentrum Passage ingevulde vragenlijst, welke is samengesteld op basis van de Checklist Hoogbegaafdenwijzer Basisonderwijs (Steenbergen-Penterman, te Boekhorst-Reuver & Hulsbeek, 2007).

Allereerst worden in dit hoofdstuk het ontstaan en de doelstelling van de Plusklas Den Bosch beschreven. Daarna volgt een beschrijving van deze onderwijsaanpassing aan de hand van de Checklist Hoogbegaafdenwijzer Basisonderwijs. Tot slot wordt stilgestaan bij de laatste ontwikkelingen.

1.2 Ontstaan en doelstelling

De Plusklas Den Bosch betreft een bovenschoolse opvang voor (hoog)begaafde kinderen binnen het Samenwerkingsverband WSNS 's-Hertogenbosch. Het samenwerkingsverband WSNS 's-Hertogenbosch bestaat uit 45 basisscholen verdeeld over 49 locaties en het expertisecentrum Passage.

De plusklas is na een initiatief van betrokken ouders van (hoog)begaafde kinderen en een zeer betrokken schoolbestuur opgenomen in het reguliere zorgplan van het Federatief Samenwerkingsverband WSNS regio 's-Hertogenbosch en is (na een pilot in augustus 2000) in 2001 definitief van start gegaan. Het Federatief Samenwerkingsverband WSNS regio 's-Hertogenbosch heeft de Plusklas opgezet voor kinderen van basisscholen in de regio.

De Plusklas is ondergebracht in het gebouw van het expertisecentrum Passage. Passage levert binnen de Plusklas expertise aan leerlingen en biedt daarnaast ondersteuning en onderwijskundige begeleiding met betrekking tot (hoog)begaafdheid aan de basisscholen van het samenwerkingsverband. Inmiddels is de Plusklas Den Bosch uitgegroeid tot een expertisecentrum met landelijke netwerkcontacten.

Het Plusklastraject kent een tweestromen beleid. Zij heeft doelstellingen ten behoeve van leerkrachten en intern begeleiders en ten behoeve van leerlingen.

- Doelstellingen ten behoeve van leerkrachten/intern begeleiders:
 - Professionalisering door middel van voorlichting met betrekking tot (hoog)begaafdheid en het vergroten van de leerkrachtvaardigheden.
- Doelstellingen ten behoeve van leerlingen:
 - Contact met ontwikkelingsgelijken;
 - Ondersteuning van de sociaal-emotionele ontwikkeling van deze leerlingen en hun welbevinden;
 - Uitdaging betreffende het leerstofaanbod zodat leerlingen leren leren (leren plannen en leren structureren) en leren samenwerken;
 - Het bieden van een time-out functie (tijdelijke opvang en begeleiding buiten de eigen klas).

Uiteindelijk is het de bedoeling dat de basisscholen binnen het samenwerkingsverband zelf in staat zijn om (hoog)begaafde kinderen binnen de eigen onderwijssituatie:

- Te signaleren;
- Te diagnosticeren m.b.t. leerprocessen, werkhouding en sociaal-emotionele ontwikkeling;
- Te begeleiden binnen de eigen onderwijsleersituatie, of anders;
- Te begeleiden met de overstap naar een andere basisschool binnen het samenwerkingsverband, die meer gespecialiseerd is in opvang van (hoog)begaafde kinderen.

1.3 Beschrijving a.d.h.v. Checklist 'Hoogbegaafdenwijzer Basisonderwijs'

In deze paragraaf wordt een beschrijving van de Plusklas Den Bosch gegeven aan de hand van de aandachtspunten uit de Checklist 'Hoogbegaafdenwijzer Basisonderwijs'. Omdat de plusklas geen initiatief van een enkele school betreft, zullen de aandachtspunten worden beschreven vanuit wisselende perspectieven (te weten: het overkoepelende samenwerkingsverband, de scholen van het samenwerkingsverband, het expertisecentrum en de plusgroep). De door de ambulante begeleider hoogbegaafdheid van Expertisecentrum Passage ingevulde vragenlijst vindt u in de bijlagen.

Onderdeel 1. Algemeen

W.S.N.S. 's-Hertogenbosch is zich er van bewust dat zowel kinderen aan de onderkant van het gemiddelde als aan de bovenkant van het gemiddelde zorgleerlingen kunnen zijn, die specifieke opvang nodig hebben. Binnen het team, de directie, MR en het schoolbestuur bestaat daarvoor ook voldoende draagvlak. De wijze waarop de ontwikkeling van (hoog)begaafde leerlingen optimaal vormgegeven kan worden is echter nog niet helemaal duidelijk. Veel teamleden weten wel wat verstaan wordt onder (hoog)begaafdheid, maar focussen met name op de grote cognitieve vermogens van deze kinderen. Men denkt dat met een extra (uitdagend) aanbod de zaak geklaard is en ziet nog te weinig in dat niet alleen op het cognitieve vlak extra inzet gewenst is. Hoewel binnen het samenwerkingsverband door Passage inleidingen en presentaties worden verzorgd voor schoolteams - wat op een aantal scholen overigens al heeft geleid tot structurele aansturing - hebben nog niet alle leerkrachten binnen het samenwerkingsverband zich middels een studietraject of teamtraining in het onderwerp verdiept. Binnen het samenwerkingsverband is de begeleider van de bovenschoolse plusklas degene die zich middels een opleiding op het gebied van (hoog)begaafdheid heeft gespecialiseerd. Binnen de scholen is van een dergelijke specialisatie nog geen sprake. Op dit moment ligt de coördinatie betreffende het thema (hoog)begaafdheid bij de plusklasbegeleider. Aan de ene kant werkt dit laagdrempelig; hulp wordt snel gevraagd. Aan de andere kant wordt echter de noodzaak ontnomen om zelf initiatieven te nemen. Zo komt het faciliteren met tijd en geld om de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen op school vorm te geven slechts sporadisch voor.

Onderdeel 2. Signalering en diagnosticering in de praktijk

Binnen het samenwerkingsverband is ongeveer de helft van de leerkrachten op de hoogte van het feit dat van elke 100 leerlingen er gemiddeld 2 à 3 leerlingen hoogbegaafd zijn. Leerkrachten zijn op de hoogte van de kenmerken van (hoog)begaafde leerlingen, maar de kenmerken en specifieke leereigenschappen van (hoog)begaafde onderpresteerders zijn niet bekend. Hier ligt een grote onderschatting van de problematiek. Leerkrachten herkennen daardoor bepaalde groepen (zoals onderpresteerders, meisjes, leerlingen met een handicap, leer- of gedragsprobleem en leerlingen met een andere culturele achtergrond) niet als leerlingen die mogelijk (hoog)begaafd zijn. Ook weten en erkennen leerkrachten nog onvoldoende dat kinderen zich op school en thuis verschillend kunnen gedragen en niet altijd in beide situaties (hoog)begaafd gedrag tentoonspreiden.

De signalering van (hoog)begaafde leerlingen geschiedt op basis van signalen afkomstig van de leerling zelf, de eigen leerkracht of een andere leerkracht. Signalen van de ouders, medeleerlingen en anderen worden niet meegenomen.

Bij aanmelding van een nieuwe leerling wordt op een incidentele school door ouders een vragenlijst ingevuld waarin naar een eventuele ontwikkelingsvoorsprong wordt gevraagd, waarna er een gesprek met de ouders volgt. Dit gebeurt vooral op scholen, die een protocol hanteren. Intakegesprekken met ouders en overdracht vanuit peuterspeelzaal / kinderdagverblijf met betrekking tot de ontwikkeling van de leerling vinden niet plaats.

Aan het eind van een groep worden gegevens doorgegeven met betrekking tot interne en externe test- en onderzoeksgegevens, leermotivatie, de sociale en emotionele ontwikkeling, interessegebieden van de leerling, versnellen/doubleren, verrijkingsactiviteiten en contact met de ouders. Opvallend is de toelichting dat - hoewel al deze gegevens worden doorgegeven - dit in onvoldoende mate wordt gedaan als het gaat om gegevens met betrekking tot de sociale en emotionele ontwikkeling, het versnellen/doubleren en eventuele verrijkingsactiviteiten.

Aan het begin van het nieuwe schooljaar wordt geen (groeps)observatie uitgevoerd om leerlingen met een ontwikkelingsvoorsprong te signaleren. Gedurende het schooljaar gebeurt het toepassen van een observatie als signaleringsmethode schoolafhankelijk. Alle scholen hanteren dezelfde toetskalender en gebruiken de gegevens van zowel de leerlingvolgsteemtoetsen als de methodegebonden toetsen bij de signalering van (hoog)begaafde leerlingen. Gesprekken met de leerling worden - hoewel sterk aanbevolen door de ambulante begeleider - zelden gevoerd. Daar waar het structureel gebeurt, wordt al snel de waarde ervan onderkend. Wanneer het slechts zelden, 'hapsnap' of tussen de lessen door gebeurt, lukt het maar al te vaak niet om de 'click' met de leerling te maken.

Aan het eind van groep 8 worden veel gegevens doorgegeven aan het voortgezet onderwijs en vinden met vrijwel alle VO-scholen overdrachtsgesprekken plaats. Gegevens met betrekking tot leerhouding/-stijl, versnellen/doubleren en verrijkingsactiviteiten worden hierbij echter niet meegenomen.

Op een klein aantal scholen wordt gebruik gemaakt van het Digitaal Handelingsprotocol of de SiDi-R om (hoog)begaafde leerlingen te signaleren en op alle scholen worden de resultaten van signalering met de ouders van de betreffende leerling besproken.

Diagnosticering middels protocollen zoals Sibel, Sidi-R of het Digitaal Handelingsprotocol vindt op dit moment slechts op enkele scholen structureel plaats en resultaten van diagnosticering worden niet altijd besproken met de ouders van de leerling.

Wel worden er in het kader van diagnosestelling op vrijwel alle scholen meer gegevens verzameld op basis van gesprekken met ouders en individueel doortoetsen. Een enkele school hanteert de menstekening in de diagnosefase. Duidelijke richtlijnen om tot een beslissing te komen tot het uitvoeren van extern psychodiagnostisch onderzoek zijn er niet. Opgemerkt wordt dat binnen Passage een zestal psychologen/orthopedagogen als trajectmanager werkzaam zijn. Casussen, die worden ingebracht, worden met deze zogenaamde trajectmanagers doorgesproken. Ook is er binnen de regio 's-Hertogenbosch een goed contact met orthopedagogenpraktijken en vrijgevestigde psychologen. Binnen Passage participeren ook de maatschappelijke dienstverlening, de GGD en Bureau Jeugdzorg. Indien gewenst wordt er overleg gevoerd. Op alle basisscholen functioneren zorgteams. Hierin zitten de interne begeleider van de school, een deskundige van de GGD en een deskundige van de maatschappelijke dienstverlening. Deze organisatie werkt laagdrempelig en de lijnen zijn kort.

Onderdeel 3. Aanpassingen in onderwijsaanbod en begeleiding

Binnen het samenwerkingsverband WSNS 's-Hertogenbosch zijn leerkrachten onvoldoende op de hoogte van de specifieke leereigenschappen van (hoog)begaafde leerlingen. Wel zijn leerkrachten op de hoogte van verschillende begeleidingsmaatregelen voor hoogbegaafde leerlingen zoals versnellen en verrijken buiten de eigen groep (plusgroep). In mindere mate zijn leerkrachten op de hoogte van compacten, verrijkingsonderwijs binnen de groep en andere mogelijke begeleidingsmaatregelen. Voordat er gekozen wordt voor een bepaalde begeleidingsvorm wordt op de scholen binnen het samenwerkingsverband geen vaste procedure gevolgd om te komen tot de meest geschikte vorm van begeleiding. Ook wordt niet altijd een plan van aanpak/handelingsplan opgesteld op basis van de

behoeften van de (hoog)begaafde leerling, waardoor er ook geen keuzes gemaakt kunnen worden op basis hiervan. Wanneer wordt besloten tot plaatsing in de Plusklas wordt er wel een handelingsprotocol opgesteld op basis van de behoeften van de (hoog)begaafde leerling. In het handelingsplan wordt niet alleen ingegaan op de cognitieve behoeften van de (hoog)begaafde leerling, maar ook op zijn sociale en emotionele behoeften. Wanneer een leerling is toegelaten tot de Plusklas, wordt dit handelingsplan opgesteld door de plusklasbegeleider en de groepsleerkracht. Aanpassingen in het onderwijsaanbod worden geregistreerd in dit handelingsplan, ook in gevallen waarin kinderen ambulante begeleiding worden zonder in de Plusklas te zijn geplaatst. In dat laatste geval is het aan de interne begeleider en groepsleerkracht om een handelingsplan op te stellen op basis van de advisering van de ambulante begeleider.

De scholen in het samenwerkingsverband zien verrijksonderwijs binnen de plusklas als een voorname oplossing om (hoog)begaafden goed te kunnen begeleiden.

Onderdeel 3.1. Versnelling

Op de scholen binnen het samenwerkingsverband zijn diverse vormen van versnellen mogelijk, met uitzondering van vervroegde instroming in groep 1. De meeste scholen gebruiken geen criteria om een besluit tot versnellen te nemen, al gebruikt een enkele school de Versnellingswenselijkheidlijst. Wanneer wordt gekozen voor versnellen wordt daarnaast niet altijd het onderwijsaanbod aangepast middels compacting en/of verrijking binnen of buiten de eigen groep.

Onderdeel 3.2. Compacting

Compacting gebeurt op de meeste scholen wel op het gebied van rekenen/wiskunde maar vaak niet voor de andere vakken. Schoolbreed geïmplementeerde richtlijnen voor het compacten van de leerstof zijn er op de meeste scholen niet, met uitzondering van het compacten van de rekenstof. Vanuit Passage wordt daarvoor het compactingprogramma van het SLO aanbevolen en de meeste scholen hanteren het routeboekje. Wanneer voor taal wordt gecompact, wordt meestal zelf gekeken welke selectie er gemaakt wordt. Er wordt dan vooraf getoetst waarbij een beheersingsnorm van 80% wordt gehanteerd. In het geval dat er gecompact wordt, wordt ook de instructie van de (gecompacte) leerstof afgestemd op de specifieke leereigenschappen van de betreffende leerling. De tijd die vrijkomt door het compacten wordt in vrijwel alle gevallen besteed aan verrijken. Er zijn echter ook scholen die de vrijkomende tijd voor een deel gebruiken voor domeinen waarin het kind minder presteert.

Onderdeel 3.3. Verrijking binnen de groep

Verrijking binnen de groep wordt op de scholen binnen het samenwerkingsverband WSNS 's-Hertogenbosch alleen aangeboden in de groepen 5 t/m 8. Alle beschikbare verrijkingsmethoden en -materialen zijn bestemd voor die doelgroep. Er zijn bijvoorbeeld verrijkingsmethoden en -materialen op het gebied van rekenen/wiskunde, taalvaardigheden, lezen, wereldoriëntatie en natuur/techniek. Op het gebied van studievvaardigheden, vreemde talen, filosofie en de sociaal emotionele ontwikkeling zijn er geen verrijkingsmethoden en -materialen beschikbaar. De binnen de groep aangeboden verrijkingsstof is specifiek ontwikkeld voor (hoog)begaafden, is niet afkomstig van hogere leerjaren, is een vast onderdeel van de leerstof van de week, staat genoteerd op de dag-/weektaak en komt in plaats van (een deel van) de reguliere leerstof. Het is gangbaar dat verrijkingsstof vooraf met de leerling wordt besproken, maar er worden geen eisen gesteld aan het werken met verrijkingsstof binnen de eigen groep. Sommige scholen hebben werkruimten op de gang ingericht waar leerlingen aan de verrijkingsstof kunnen werken, maar dat is afhankelijk van het onderwijsmodel dat wordt gehanteerd. De leerlingen, die aan verrijkingsstof werken, krijgen wel begeleiding van de eigen leerkracht, maar dat gebeurt niet structureel. De beoordeling van het werken aan de verrijkingsstof gebeurt nog niet zoals de scholen dat wensen en wordt ook nog niet weergegeven op het schoolrapport.

Onderdeel 3.4. Verrijking buiten de eigen groep (Plusgroep)

De Plusklas in Den Bosch is bestemd voor kinderen uit de groepen 5 t/m 8.

Er zijn eenduidige selectiecriteria, welke zijn vastgelegd bij expertisecentrum Passage. Voor de deelname aan de Plusklas in Den Bosch komen kinderen in aanmerking die (hoog)begaafd zijn bevonden op basis van psychodiagnostisch onderzoek (IQ boven de 130), de Sibel, SiDi-R of het Digitaal Handelingsprotocol. Aanmelding voor de plusklas wordt altijd gedaan door ouders in samenspraak met de school. De PCL beoordeelt vervolgens welke kinderen voor deelname aan de plusklas in aanmerking komen. Naast het criterium dat de leerling hoogbegaafd moet zijn bevonden, hanteert de PCL een tweede criterium: er dient op de school sprake te zijn van handelingsverlegenheid. Ten derde mag er geen sprake zijn van te grote naastliggende problematiek. Voor scholen geldt tot slot een inspanningsverplichting. In het gezamenlijk opgestelde handelingsplan wordt aangegeven op welke manier op de eigen school aangepast onderwijs wordt geboden.

Een kijkje in de Plusklas Den Bosch

Het is woensdagochtend, negen uur. De meeste kinderen in Den Bosch zitten gewoon in hun eigen klas op hun eigen school, maar een aantal van hen niet; ze zitten vandaag op een andere locatie, in de bovenschoolse Plusklas Den Bosch. Het is niet de eerste en ook niet de laatste keer dat ze hier zijn. Het is de vijfde bijeenkomst van in totaal veertien bijeenkomsten. De kinderen zijn gebracht door hun ouder(s). Er zitten negen kinderen in de groep, waarvan twee meisjes. De meeste kinderen spelen samen. Een enkeling speelt alleen.

Alle negen zijn ze gekomen vanwege dezelfde reden. Ze zijn hoogbegaafd en de school weet niet goed hoe ze het best begeleid kunnen worden. Zelf verwoorden ze het als volgt. Pascal (10 jaar) zit er, zo zegt hij zelf, omdat hij op school gepest wordt en alles in de klas zo saai is. Thijmen (12 jaar, groep 8) zegt in de klas niets meer te doen te hebben en in de Plusklas eindelijk uitdaging te krijgen. Daan (10 jaar) motiveert zijn aanwezigheid met de opmerking dat hij op school uitdaging miste waardoor hij gedemotiveerd raakte en zijn punten omlaag gingen. Dominique (11 jaar, gemakkelijke prater) komt volgens eigen zeggen naar de Plusklas omdat hij een test heeft gedaan waaruit kwam, dat hij hoogintelligent is. Jarno (10 jaar, groep 7) zit hier voor de uitdaging: "Dan heb ik tenminste wat te doen". Tico (5 huisdieren, speelt piano) zit in de Plusklas omdat het op school saai is. Stef (10 jaar, zit op voetbal) zegt na enige aarzeling dat hij in de Plusklas zit omdat hij "best slim" is. Waarna hij er snel achteraan mompelt "denk ik". Wanneer de plusklasbegeleider vraagt: "Slimmer dan de rest van de klas?" antwoordt hij zachtjes: "Ja, ik denk het wel." Inez (8 jaar, groep 6) zit hier omdat juf altijd alles drie keer uitlegt en ze dan denkt: "Dat weet ik zelf ook wel". Zara (7 jaar, groep 5) durft niet veel te zeggen. De plusklasbegeleider verwoordt het voor haar: "Het is wat te makkelijk waardoor je denkt, geef mij het werk nu maar, dan hoef ik niet zo lang te wachten". Zara knikt.

Wanneer een leerling wordt aangemeld voor de plusklas wordt door alle scholen een vaststaande procedure gevolgd:

1. Vanuit het interne zorgsysteem van de basisschool komt er een hulpvraag bij Passage, waarbij ouders een formulier voor toestemming moeten tekenen.
2. De hulpvraag wordt door de trajectmanager doorgespeeld aan de ambulante begeleider.
3. De trajectmanager van Passage analyseert mede de hulpvraag en adviseert de interne begeleider, leerkracht(en) en/of ouders welk hulpverleningstraject het best gevolgd kan worden. In dit geval leidt de trajectmanager de interne begeleider naar de ambulante begeleider.
4. De trajectmanager neemt contact op met de ambulante begeleider hoogbegaafdheid. Zij bespreken samen de hulpvraag en stellen in gezamenlijk overleg het vervolgtraject op.
5. De ambulante begeleider heeft een werkrelatie met de trajectmanager van Passage, de interne begeleider en de groepsleerkracht van de betreffende basisschool. De ambulante begeleider heeft geen direct contact met derde(n) zoals ouders.

6. Er wordt tijdens het begeleidingsproces geëvalueerd en gereflecteerd op de prestaties van de leerling.

De begeleiding van de leerlingen wordt dus verzorgd door een compleet team, namelijk de ambulante begeleider van de Plusklas, de intern begeleider van de betreffende basisschool, de groepsleerkracht(en) en (op afstand) de trajectmanager van het expertisecentrum Passage.

Er vinden 14 tot 16 bijeenkomsten plaats op een vaste locatie (Passage) en vaste tijd (woensdags van 9.00 uur tot 12.00 uur). De bijeenkomsten duren 3 uur en de indeling van de lessen verloopt volgens een vaste structuur:

09.00 - 10.00 uur: binnenkomst, proefjes en kringgesprek (sociaal-emotionele training)
10.00 - 10.30 uur: projectenwerk
10.30 - 10.45 uur: pauze
10.45 - 11.45 uur: projectenwerk
11.45 - 12.00 uur: spelletjes

De plusgroep heeft een vaste begeleider, die beschikt over een onderwijsbevoegdheid. Daarnaast heeft hij affiniteit met (hoog)begaafde leerlingen en heeft hij zich middels een opleiding gespecialiseerd in de begeleiding van deze leerlingen. De plusklasbegeleider heeft de opleiding Remedial Teacher gevolgd waarbij binnen de module gedrag aandacht is besteed aan hoogbegaafdheid. Daarnaast heeft hij deelgenomen aan diverse symposia om zichzelf verder te specialiseren.

Volgens de beleider van de Plusklas Den Bosch moet een leerkracht aan de volgende voorwaarden voldoen om een groep (hoog)begaafde leerlingen te kunnen begeleiden:

- De leerkracht, die de groep (hoog) begaafde kinderen zal leiden, moet op de eerste plaats affiniteit hebben met deze groep kinderen.
- Verder moet er een basis aanwezig zijn met betrekking tot kennis over hoogbegaafdheid en de problematiek, die deze kinderen kunnen ervaren.
- Ook zal de leerkracht op de hoogte moeten zijn van de verschillende processen binnen de sociale vaardigheidsontwikkeling en deze kunnen herkennen bij de kinderen. Er zal een groot beroep gedaan worden op de communicatieve vaardigheden van de leerkracht.
- De leerkracht moet kennis bezitten ten aanzien van de verschillende leerprocessen bij kinderen binnen de verschillende vakgebieden.

Op de website van de Plusklas Den Bosch wordt ook de rol van de leerkracht van de Plusklas beschreven:

- T.o.v. de kinderen van de plusklas:
De rol van de leerkracht tijdens de bijeenkomsten in de Plusklas vraagt andere vaardigheden dan die van kennisoverdracht. Juist kennisoverdracht is het minst belangrijke. Veel belangrijker zijn de vaardigheden, die liggen op sociaal-emotioneel gebied: het begeleiden en stimuleren van deze leerprocessen.
Daarbij is van groot belang dat de leerkracht:
 - een open houding uitstraalt naar de kinderen, dat zij zich welkom voelen;
 - een veilige omgeving voor de kinderen creëert;
 - informatie aanreikt en structureert, zodat de kinderen geprikkeld worden om er iets mee te doen;
 - actief luistert naar de kinderen om het leerproces zowel op sociaal- emotioneel vlak als op cognitief gebied te kunnen stimuleren;
 - bemiddelt bij conflicten;
 - de kinderen leert hoe zij problemen kunnen oplossen; dat de kinderen zelf invloed hebben op hun omgeving;
- T.o.v. de deelnemende scholen:
 - De leerkracht heeft mogelijkheden om naar aanleiding van de bijeenkomsten van de Plusklas de collega's op de andere scholen te helpen en ondersteunen in de

leerprocessen bij deze leerlingen. Zij/ hij kan een bemiddelde rol spelen bij problemen. Zij/ hij kan informatie aandragen, waardoor de situatie op school positief omgevormd kan worden. Deze informatie kan op het sociaal-emotionele gebied liggen, maar ook heel concreet op het gebied van leerstofverrijking en verdieping. Door de collega's uit te nodigen één van de bijeenkomsten van de Plusklas bij te wonen, ontstaat er een mogelijkheid om informatie over een leerling snel uit te wisselen, die een positieve invloed kan hebben op de ontwikkeling van het kind.

- Daarnaast bestaat er de mogelijkheid dat leerkrachten van de deelnemende scholen collegiale consultatie kunnen aanvragen. De leerkracht van de Plusklas beschikt over expertise die dan heel concreet ingezet kan worden voor het individuele hoogbegaafde kind binnen de eigen klassensituatie. Tevens krijgt de school 'ondersteuning op maat aangeboden', wat de eigen schoolontwikkeling weer ten goede kan komen.
- T.o.v. de ouders van de kinderen:
 - De leerkracht, die de kinderen begeleidt in de plusklas, kan de ouders waardevolle informatie aanreiken over het welzijn van hun kinderen. Juist omdat de kinderen in een ander soort lessituatie komen, kan de leerkracht ook kennis nemen van andere vaardigheden van hun kinderen, dan binnen de eigen klassensituatie. De leerkracht kan de ouders helpen bij het begeleiden van hun begaafde kinderen. Door taken/opdrachten te geven, die meer tijd kosten dan de kinderen gewend zijn en hen daarop vast te laten lopen - binnen een veilige omgeving - leren kinderen (en ouders) daarmee omgaan. De ouders worden door de leerkracht gesteund door de opdracht 'niet in te grijpen' als kinderen huiswerkopdrachten vergeten. Door stimulerende opdrachten te geven aan de kinderen merken de ouders dat hun kinderen weer zin krijgen om te leren en dat zij thuis ook weer zaken oppakken. Het kind komt weer 'lekker in zijn/haar vel te zitten'.
 - De leerkracht kan bemiddelen bij conflicten tussen ouders en school, al is dit niet de eerste taak van de leerkracht van de Plusklas.
- T.o.v. het federatief samenwerkingsverband WSNS 's-Hertogenbosch:
De leerkracht kan een schakel zijn om belangrijke informatie, verkregen uit de bijeenkomsten en contacten met ouders en deelnemende scholen voor (hoog)begaafde kinderen, door te geven naar de verantwoordelijke personen, die op onderwijskundig gebied beleidslijnen uitzetten voor alle scholen binnen het samenwerkingsverband.

In de plusgroep zitten gemiddeld genomen zo'n acht tot tien kinderen. De plusklas heeft de beschikking over verrijkingsstof op zo mogelijk alle gebieden. De gebruikte verrijkingsstof is speciaal ontwikkeld voor (hoog)begaafden en niet afkomstig van hogere leerjaren. Binnen de plusgroep wordt gewerkt aan specifiek op (hoog)begaafden gerichte doelen en vaardigheden, waarbij de begeleiding en ondersteuning van deze leerlingen met name op twee pijlers steunt: sociale vaardigheidstraining en projectlessen.

Middels de sociale vaardigheidstraining wordt geprobeerd de volgende doelen te bereiken:

- De kinderen leren zich bewust te worden van gevoelens, zowel positief als negatief.
- De kinderen leren dat gedrag een gevoel oproept en dat vervolgens vaak op basis van dat gevoel wordt gehandeld.
- De kinderen leren dat op een positieve manier iets zeggen vaak een positieve reactie teruggeeft en op zijn minst communicatie teweeg brengt.
- De kinderen leren dat waardering krijgen een prettig gevoel geeft en dat zij daar ook recht op hebben, of zij nu wel of niet (hoog)begaafd zijn.
- De kinderen leren beseffen dat ze zich anders kunnen voelen vanwege hun cognitieve mogelijkheden en leren dat dit niet verkeerd is.

De sociale vaardigheidstraining wordt vormgegeven middels:

- Kringgesprekken over bovenstaande doelen / onderwerpen.

- Rollenspelen waarbij in een veilige situatie kan worden geoefend om zo bagage mee te krijgen voor het dagelijkse leven. Met name het bespreken van eventuele andere oplossingsmogelijkheden is daarbij belangrijk.
- Het tijdens de plusklasbijeenkomsten geven van positieve feedback op onderdelen die voor de kinderen moeilijk zijn.
- Huiswerkopdrachten om deze onderwerpen in de loop van de week meer bewust te worden. Dit is niet verplicht, maar er wordt geprobeerd de kinderen te stimuleren iets van hun ervaringen op te schrijven. Deze opdracht dient als uitgangspunt voor de volgende les.
- Het voeren van gesprekken met en het verstrekken van informatie aan de school (tijdens het traject vinden er drie contactmomenten plaats welke eventueel gevolgd worden door ambulante begeleiding).

Een kijkje in de Plusklas Den Bosch

"Ik wil het even over het leeswerk hebben van vandaag" begint de plusklasbegeleider. De kinderen van de Plusklas zitten aan de groepstafel. Ze hebben een aantal bladzijden uit "Hoogbegaafd, nou en?!" gelezen; over pesten en onderpresteren.

"Wat is onderpresteren?" vraagt de plusklasbegeleider. Hij vervolgt: "Ik geef de eerste beurt aan iemand, die mag daarop reageren en dan geef je zelf de beurt door". Dominique begint: "De stof is niet uitdagend genoeg." Inez vult aan: "Als je iets niet doet, wat je wel kunt". "Is dat herkenbaar?" vraagt de plusklasbegeleider. Inez: "Nee". Tico zegt: "Ja, als ik iets héél erg saai vindt" en geeft vervolgens de beurt door aan Dominique. Dominique vervolgt: "We hebben met biologie een les over elektriciteit. Dat vind ik niet zo leuk. Dan weet ik alles al en vind ik het raam belangrijker. De auto's die langskomen. De juf legt het vijf keer uit omdat andere kinderen het niet snappen. En dan heeft ze geen tijd om op mij te letten." Hij geeft de beurt aan Jarno. Die geeft aan precies hetzelfde te ervaren als Dominique. Tico ook. Stef zegt niet zoveel. Hij kijkt wat naar beneden, mompelt iets en geeft de beurt door. Pascal: "Ik had het ook, met rekenen. Toen was ik in slaap gedommeld." Jarno geeft een voorbeeld: "De leerkracht vraagt aan de klas wie het nog niet snapt en dan steekt de helft van de klas de vinger op en dan mag ik nóg niet beginnen." De rest knikt en zucht instemmend: "Ja..."

De plusklasbegeleider stapt over op het tweede onderwerp, pesten, en vraagt: "Wie weet een voorbeeld?". Thijs: "Als je bij een proefwerk een 11 haalt, roepen de anderen: "Studiebol, studiebol". Jarno geeft aan dat hij eerst wel last van pesten gehad heeft. Hij kreeg opmerkingen als hij snel klaar was met zijn werk en daar bleven zijn klasgenoten over doorgaan, ook tijdens het speelkwartier. Nu heeft hij er minder last van. Daan reageert: "Ik word ook niet vaak gepest... maar als ik gepest word, word ik best wel snel boos." De plusklasbegeleider zegt: "Je kunt je dan niet beheersen." Daan: "Nee". "En dat zou je wel willen?" vraagt de plusklasbegeleider. Daan: "Ja". De beurt wordt doorgegeven aan Dominique, die vertelt: "Ik heb er niet zo'n last van. Wel in groep 5, toen ik net de test had gedaan en ik extra werk kreeg. Toen deed ik niks, dan gaat het vanzelf over." De plusklasbegeleider zegt daarop: "Ja, dat is vaak de beste manier. Negeren. Net doen of het je niet raakt". Daan merkt op: "Meestal los ik het zelf op". De plusklasbegeleider vraagt vervolgens aan de groep: "Wie van jullie lukt het niet het zelf op te lossen?" Inez geeft aan dat het haar niet altijd lukt: "De kinderen in de klas zijn steeds groter en sterker en ze roddelen over mij. Een ander meisje wou mij een keer in elkaar slaan. Dan ga ik naar de juf. Dat helpt".

Middels de projectlessen wordt geprobeerd de volgende doelen te bereiken:

- De leerlingen uitdagende lesstof aanbieden, die buiten het normale patroon van het onderwijs van de basisschool valt.
- De leerling te laten experimenteren met verschillend materiaal of vanuit een probleemstelling.
- Samenwerking met andere kinderen bevorderen. Deze (hoog)begaafde kinderen kunnen hun denkniveau volgen en daarop adequate reacties geven.

Daarnaast is het voor deze kinderen van belang, dat zij in een veilige omgeving ervaring kunnen opdoen met:

- Het tijdsbestek van taken. Taken kunnen meer tijd vragen, dan zij gewend zijn (concentratiespanne vergroten).
- Het plannen en structureren van taken (trial-and-error methode gaat nu niet altijd op; er zal ook geanalyseerd moeten worden en een tijdsplan uitgezet moeten worden).
- Het feit dat er meerdere oplossingen mogelijk zijn en er over gediscussieerd kan worden (open houding naar anderen bijbrengen).
- Het mogen maken van fouten (tegen eigen grenzen aanlopen).
- Het samenwerken met andere kinderen en de moeilijkheden die daarbij horen (waaronder het leren uitpraten van meningsverschillen en het bedenken van oplossingen). Kinderen worden om die reden aan een maatje gekoppeld en solistisch werken wordt zoveel mogelijk beperkt.

De projectlessen worden vormgegeven middels:

- Het kiezen van een thema (project).
- Het oriënteren op / verdiepen in het gekozen thema.
- Het formuleren van een onderzoeksvraag.
- Opdrachten, die op het technisch vlak liggen of meer wereldoriënterend zijn.
- Opdrachten, die bewust zo worden gegeven, dat de kinderen tegen moeilijkheden oplopen en daar een oplossing voor moeten bedenken (waarbij er wel een veilige terugkoppeling komt naar hun pogingen).
- Lessen die - waar mogelijk - worden ondersteund met video beelden en excursies om zo de dagelijkse praktijk dichterbij de kinderen te brengen.
- Opdrachten waarbij de eigen school wordt ingeschakeld, zodat ook binnen de eigen schoolsituatie een open houding ontstaat voor de (hoog)begaafdheid van deze kinderen.
- Opdrachten die zo zijn gekozen dat ze de kinderen prikkelen op zoek te gaan naar oplossingen. Tevens worden de kinderen gestimuleerd om op internet op zoek te gaan naar informatie.
- Het uitwisselen van ervaringen tijdens de bijeenkomsten.
- Het geven van een eindpresentatie aan het eind van het traject. In de presentatie dient een antwoord te worden gegeven op de onderzoeksvraag. Bij de presentatie kunnen ouders, intern begeleiders en leerkrachten aanwezig zijn. Het wordt door deze mensen als prettig ervaren bij het project betrokken te worden en concrete eindresultaten te zien.

Een kijkje in de Plusklas Den Bosch

Het is tien uur geweest. De kinderen in de bovenschoolse Plusklas Den Bosch werken aan hun project. De meesten werken in tweetallen. Eén groepje bestaat uit drie personen. Ze hebben net allemaal een uur aandachtig in de kring gezeten en zijn nu enthousiast begonnen met het verzamelen van informatie over hun onderwerp. Een onderzoeksvraag hebben ze al. Jarno, Dominique en Daan willen weten hoe een straalmotor werkt. Dominique heeft deze vraag al voorgelegd aan een piloot, die bij hem op school iets kwam vertellen over zijn werk. Hij denkt het antwoord al te weten en heeft bij binnenkomst al enthousiast en gedetailleerd uitleg gegeven aan de plusklasbegeleider. Nu loten ze om te bepalen wie achter de computer op zoek gaat naar verdere informatie. Jarno kruipt achter de pc, die op de gang staat, en Dominique en Daan 'spitten een boek door'.

Inez en Zara zitten ook op de gang achter een computer. Ze bekijken samen een cd-rom met daarop het project 'Heelal', één van de vele projecten, die door de Plusklas Den Bosch zelf zijn ontwikkeld. Inez en Zara onderzoeken hoe het komt dat Uranus - in tegenstelling tot alle andere planeten - niet schuin, maar recht op zijn kant staat.

Pascal en Tico zitten te lezen. Ze onderzoeken of de maanreis en -landing, zoals beschreven in een tweetal stripverhalen van Kuifje uit de jaren '50 (te weten 'Raket naar de maan' en 'Mannen op de maan') overeenkomen met de werkelijkheid (te weten de maanreis en eerste maanlanding in 1969). Tico en Stef zitten achter een computer, die in het lokaal zelf staat. Zij willen onderzoeken hoe het verwarmingssysteem van de Romeinse badhuizen werkte. Ze raadplegen nu de reisplanner op internet ter voorbereiding op de excursie naar het Thermenmuseum, die ze in het kader van hun project organiseren.

Alle kinderen organiseren in het kader van hun project een excursie voor de hele groep. Ook Jarno, Dominique en Daan. Ze zijn inmiddels klaar met het 'doorspitten' en Dominique belt naar het ROC. Hij krijgt een telefoniste aan de lijn en legt in duidelijke bewoording uit waarom hij belt: "Wij hebben een onderzoeksvraag over straalmotoren en dachten het antwoord op die vraag bij jullie te kunnen vinden". De telefoniste kijkt of er een docent van de betreffende afdeling aanwezig is. Dominique legt hem de situatie voor en vraagt of het mogelijk is met de hele groep te komen kijken naar de straalmotor, die het ROC pas geleden tot zijn beschikking gekregen heeft. Dat kan. Er wordt overlegd met de

Naast het werken aan de specifiek op (hoog)begaafden gerichte doelen en vaardigheden wordt binnen de Plusklas ook gewerkt aan individueel vastgestelde doelen en vaardigheden, welke met de betreffende leerling worden besproken. Op basis van de gestelde doelen en vaardigheden worden eisen gesteld aan de leerling en ook pedagogiek en didactiek zijn afgestemd op de leereigenschappen en kenmerken van (hoog)begaafde leerlingen. Verder krijgt de leerling begeleiding/feedback tijdens het werken binnen de plusgroep, worden zowel product als proces beoordeeld en wordt bij het beoordelen uitgegaan van de in het handelingsplan gestelde cognitieve, sociale en emotionele leerdoelen. Deze beoordeling wordt niet op het schoolrapport weergegeven, maar dat wordt ook niet als belangrijk ervaren.

Er vindt overleg plaats tussen de vaste begeleider van de Plusklas en de groepsleerkracht van de leerling en er wordt gestreefd naar afstemming tussen hetgeen in de Plusklas wordt ondernomen en dat wat er in de groep gebeurt. De kinderen worden binnen de Plusklas gestimuleerd en ondersteund met als doel dat ze binnen hun eigen schoolsituatie op een positieve manier verder kunnen. Gezien de ervaringen van de afgelopen jaren blijkt dit echter nog een punt te zijn dat de nodige aandacht vraagt. Mede vanwege deze zo gewenste samenhang is de keuze gemaakt de plusklassen in de toekomst op de scholen zelf onder te brengen.

De leerlingen, die toegelaten zijn tot de Plusklas, zijn vrijgesteld van het reguliere onderwijsaanbod. Overige begeleidingsmaatregelen worden er binnen het samenwerkingsverband niet geboden voor (hoog)begaafde leerlingen.

Onderdeel 4. Evaluatie

Binnen de Plusklas vindt de evaluatie over het effect van de aanpassingen in het onderwijsaanbod en begeleiding plaats met leerlingen, ouders, groepsleerkrachten, de plusklasbegeleider en intern begeleiders. Er vindt minimaal één keer per twee maanden een evaluatie op leerling-niveau plaats, om het effect van de aanpassingen in onderwijsaanbod te meten. Halverwege het traject wordt samen met de plusklasbegeleider, groepsleerkracht en de interne begeleider een tussentijdse evaluatie gehouden over de voortgang van de leerling. Na de ongeveer 14 bijeenkomsten wordt er een eindevaluatie gehouden met de plusklasbegeleider, groepsleerkracht en intern begeleider. Tijdens dit gesprek wordt een vaste agenda aangehouden. De volgende aspecten komen hierbij aan de orde:

1. Het welbevinden van de leerling?
2. Hoe is de band met de klasgenoten in de plusgroep en de reguliere groep?
3. Hoe verloopt het reguliere werk?
4. Hoe verloopt het "verbredingswerk"?
5. Hoe gaat het met het nakijken?

Wijzigingen van betreffende onderwijsaanpassingen - welke als gevolg van de evaluatie wenselijk worden geacht - worden binnen een maand doorgevoerd.

Daarnaast wordt ook nog een eindevaluatie uitgevoerd door de leerkracht, ouders, de leerling zelf en de school. Dit gebeurt middels een evaluatieformulier, om zo het effect van de aanpassingen in onderwijsaanbod en begeleiding te bekijken. Eventueel kan worden besloten om de leerling een tweede cyclus van 14 bijeenkomsten te laten volgen. Bij de evaluatie op schoolniveau is tevens aandacht voor de signalering, diagnosticering, begeleidingstaken, deskundigheidsbevordering, interne en externe communicatie en het gemaakte beleidsplan.

Evaluatie van de overige onderwijsaanpassingen (versnellen, compacten, verrijken binnen de eigen groep) vinden minder gestructureerd, minder frequent en slechts in aanwezigheid van de leerkracht, de coördinator (hoog)begaafdheid en de intern begeleider plaats. Eventuele wijzigingen betreffende deze onderwijsaanpassingen worden vaak niet binnen twee maanden doorgevoerd.

Evaluatie op schoolniveau (met betrekking tot signalering, diagnosticering, begeleiding, deskundigheidsbevordering, communicatie en beleid) lijkt in het geheel niet plaats te vinden.

Onderdeel 5. Het opstellen van een beleidsstuk

Voor de Plusklas Den Bosch is beleid ontwikkeld voor hoog(begaafde) leerlingen en leerlingen met een ontwikkelingsvoorsprong om zo een doorgaande lijn te waarborgen. In dit beleidsplan staat een beschrijving van de visie van de Plusklas op (hoog)begaafdheid ("Hoogbegaafde kinderen hebben belang bij contact met ontwikkelingsgelijken... en uitdagende lesstof"). Ook staat beschreven welke doelstellingen worden nagestreefd met het te volgen beleid op het gebied van hoogbegaafdheid en is er een duidelijke beschrijving van de doelgroep gegeven. In het beleidsplan staat niet beschreven hoe de signalering van (hoog)begaafde leerlingen verloopt, omdat dit schoolafhankelijk gebeurt. Wel staat er beschreven in welke gevallen de scholen een externe deskundige inschakelen bij het diagnosticeren van (hoog)begaafdheid en staat er beschreven hoe de resultaten van de diagnosticering worden vastgelegd. Er staat tevens beschreven hoe de overstap van diagnose naar begeleiding wordt gemaakt en welke aanpassingen in het onderwijsaanbod voor (hoog) begaafde leerlingen mogelijk zijn. De eisen voor de leerlingen om in aanmerking te komen voor aanpassingen in het onderwijsaanbod staan ook in het beleidsplan, evenals de procedure die hierbij gevolgd wordt. Er staat niet beschreven op welke wijze de aanpassingen worden geëvalueerd. Aan het zorg-/beleidsplan is een bijlage toegevoegd waarin staat beschreven welke methoden/materialen voor (hoog)begaafde leerlingen aanwezig zijn of aangeschaft zullen worden. Tevens staat er op welke wijze ouders worden betrokken/geïnformeerd. Verder worden de verantwoordelijkheden, lange termijn planning en de wijze waarop het beleid wordt geëvalueerd in het beleidsplan beschreven. De details betreffende al deze zaken staan beschreven in dit hoofdstuk.

In het beleidsstuk staat ook beschreven hoe de financiën zijn geregeld: Passage is het uitvoeringsorgaan van WSNS 's-Hertogenbosch. De gezamenlijke Bossche scholen hebben de gelden opgebracht zodat het expertisecentrum kan functioneren. Passage kent trajectmanagers, trainers en ambulante begeleiders. Deze laatste hebben zich op bepaalde terreinen gespecialiseerd. De ambulante begeleider (hoog)begaafdheid heeft voor het uitvoeren van zijn taak vier dagdelen beschikbaar, welke worden besteed aan het leiding geven aan de Plusklas, ambulante begeleiding van leerlingen zonder plusklasbeschikking, het geven van voorlichting en adviezen aan schoolteams (presentaties) en het leiden van de werkgroep (hoog)begaafdheid waaraan intern begeleiders, die beleid op hun school willen ontwikkelen, kunnen deelnemen. De invulling van de taken is niet nader omschreven en met de tijden wordt flexibel omgegaan.

In tegenstelling tot de Plusklas hebben de verschillende scholen, die deel uitmaken van het samenwerkingsverband, geen beleidsplan voor (hoog)begaafde leerlingen.

1.4 Recente ontwikkelingen

De bovenschoolse plusklas heeft op diverse basisscholen binnen het samenwerkingsverband geleid tot het oprichten van kleine binnenschoolse plusklassen. Het samenwerkingsverband ziet dit als een positieve ontwikkeling en voorziet dat de bovenschoolse Plusklas Den Bosch na ruim vijf jaar toe is aan een volgende stap in de ontwikkeling van het begeleiden van (hoog)begaafde kinderen. In de tweede helft van het schooljaar 2006/2007 draait het laatste plusklastraject vanuit één centraal punt op Passage. Daarna is het de bedoeling om te komen tot plusklastrajecten op diverse scholen binnen het samenwerkingsverband. In 2007 is het de bedoeling te starten met plusklastrajecten op een viertal steunpunten ondergebracht op scholen in Den Bosch. Het ontmoeten van ontwikkelingsgelijken wordt zo gewaarborgd en de kennis en vaardigheden in het omgaan met (hoog)begaafde kinderen worden zo verder gedeeld en doorgegeven aan andere collega's. De plusklastrajecten worden begeleid door een leerkracht en gecoördineerd vanuit expertisecentrum Passage. Omdat het onderwijs nooit statisch is en

er zich altijd veranderingen blijven aandienen, verdienen alle punten uit de vragenlijst blijvend aandacht. Ze zijn daarom allemaal als blijvende ontwikkelpunten aangemerkt.

1.5 Literatuur

Steenbergen-Penterman, N., Boekhorst-Reuver, J. te, Hulsbeek, M. (2007).

Hoogbegaafdenwijzer Basisonderwijs: Aandachtspunten voor het opstellen, implementeren en vastleggen van beleid voor (hoog)begaafde leerlingen in het basisonderwijs. Enschede: SLO.

1.6 Meer informatie

Meer informatie is te vinden op de website van de plusklas Den Bosch (<http://www.plusklardenbosch.nl>) en op de website van WSNS 's-Hertogenbosch (http://www.digidact.nl/Digidact_C01/Default.asp?CustID=525&ComID=6&ModID, klikken op projecten, klikken op hoogbegaafdheid).

1.7 Bijlagen

- Ingevulde Checklist Hoogbegaafdenwijzer Basisonderwijs
- Inventarisatielijst materialen